

Ven. šompak 'hiihtosauva' < karj. *šompakko.

Tunnettu neuvostovenäläinen kirjailija A. Tšapygin, joka yleensä viljelee paljon aunukselaisen kotiseutunsa murteellisia käänteitä, käyttää kertomuskokoelmassaan »По звериной тропе» (= Metsäeläinten polkua myöten; Pietari 1922) mm. sanaa *шомпак*, jota ei tavata mistään isosta venäjänkielen sanakirjasta eikä Kulikovskijn ent. Aunuksen ja Podvy-sotskijn ent. Arkangelin kuvernementtien murresanakirjoistakaan. Sanan painotus jää näin ollen tuntemattomaksi. Sen merkitys kuitenkin helposti selviää seuraavista kohdista: »Под гору лыжи пошли все быстрее. Шомпака, чтоб задержать ход, у Кучупатого не было» (= Alamäkeen sukset lähtivät menemään yhä nopeammin. Kutšupatyjlla ei ollut

*šompak'*ia, jotta hän olisi voinut hiljentää vauhtia; mts. 160), sekä: »Подымаясь на гребень, думал: 'Только бы не понесло на когорах без ш о м п а к а' . . . » (= Noustessaan harjulle hän ajatteli: 'Kunhan vain ei ilman *šompak'*ia joutuisi kiitämään alas rinteiltä'; mts. 167) ja samalla sivulla: »— Ш о м п а к кинул! Ништо, Кучупата . . . Мал грех — ништо—о! — утешал он себя . . . » (= *Šompak'*in heitin pois! No, ei mitään, Kutšupáta . . . Se on pieni virhe, ei se mitään! — lohdutti hän itseään . . .). Kysymyksessä on ilmeisesti porkka, suksisauva, jota käytettiin jarruttamiseen. Brokgauz-Efronin venäläisessä tietosanakirjassa vuodelta 1896 artikkelissa »Лыжи» (= Sukset) onkin selitetty, että jyrkissä alamäissä hiihtäjä jarruttaa asettamalla suksien väliin vinosti kepin, jonka päällä silloin ikäänkuin ratsastaa. Lapsuudessani olen eräältä novgorodilaiselta vanhukselta kuullut, että vielä 1900-luvun alussa venäläiset metsänkävijät käyttivät hiihtäessään ainoastaan yhtä eivätkä kahta sauvaa, kuten yleensä nykyään. Yhdellä sauvalla hiihtäminen on ollut tunnettua suomalaistenkin keskuudessa, ks. Sirelius, Suomen kansanomaista kulttuuria I, 366 ja 376.

Venäläinen sana on silminnähävästi laina karjalaismurteista; sen lähteeksi on oletettava karj. **šompakko* tai **šompakka* -muotoa 'suksisauvan' merkityksessä, jolloin ven. -*p*- selittyisi heikon asteen geminaatasta johtuneeksi (ks. Kalima, Die ostseefinn. Lehnw. im Russischen, s. 37 sekä s. 247, s.v. *шомба*). Sanakirjasäätiön kokoelmista en ole kuitenkaan sellaista muotoa huomannut, löytyivät ainoastaan *šomppasauva* (Kiestinki), *šombašauva* (Repola, Rukajärvi) ja *sompasauva* (Vuokkiniemi). Suomen kielessä on kyllä olemassa *sompakko* (Lönnrotin sanakirjan lisävihossa), mutta sekin merkitsee vain 'sompaa', ei 'sauvaa'. Karj. **šompakko* tai **šompakka* -muodon olemassaoloa 'sompasauvan' merkityksessä voidaan kuitenkin pitää hyvin todennäköisenä, sillä suffiksit *-kko* ja *-kka* merkitsevät nimenomaan 'sillä varustettua, mitä kantasana ilmaisee' (Hakulinen, Suomen kielen rakenne ja kehitys I, 111 sekä 135), ja suksisauva on aina (Venäjälläkin) ollut varustettuna puulaudasta tai vitsoista tehdyllä kierukalla tai pyörykällä, jonka nimi on suomessa *somppa*, *sompa*, *somma*, karjalan murteissa *šomba*, *šombu*, *sompa*. Sitä mahdollisuutta, että *sompa* jne. olisi alunperin merkinnyt juuri 'hiihtosauvaa', kuten Ahlqvist oli aikoinaan olettanut (Die Kulturwörter der westfinnischen Sprachen, s. 126) ja kuten, nykyään oikeana pidettävän etymologian (~ lapin *soabbe* 'baculus', syrj. *zib* 'Stange, Bootstange', ks. esim. Uotila, Syrjänsische Chrestomathie, Helsinki 1938, s. 187) perusteella on oletettava, tuskin voidaan etymologiassamme ottaa lukuun, koska venäjän sana näyttää olevan verraten nuori laina.

V. Kiparsky.